

**ГРИБИ ЛІСОВИХ ЕКОСИСТЕМ КАМ'ЯНЕЦЬКОГО
ПРИДНІСТРОВ'Я ТА ЇХ АНАЛІЗ**

Р. Л. Яворівський, М. І. Любінська

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

E-mail: forik-botan@i.ua

Територія Кам'янецького Придністров'я знаходиться у південно-західній частині Хмельницької області (загальна площа близько 2000 км²). Із північної частини межує з Чемеровецьким та Дунаєвецьким районами, зі східної – з Новоушицьким районом Хмельницької області, з південної – із Кельменецьким та Хотинським районами Чернівецької області, із західної – з Борщівським районом Тернопільської області. За геоморфологічними умовами досліджувана територія є частиною Волино-Подільського плато, зокрема, Південно-Західної і Наддністрянської його частин та є терасовою областю р. Дністер і її приток (Ушиця, Студениця, Тернава, Мукша, Смотрич, Жванчик, Збруч).

У системі фізико-географічного районування України (1968) досліджувана територія належить до Західно-Подільської та Придністровсько-Подільської областей Західно-Української провінції Лісостепової зони. За геоботанічним районуванням України (Дідух, Шеляг-Сосонко, 2003) Кам'янецьке Придністров'я належить до Покутсько-Медоборської округи букових, грабово-дубових та дубових лісів, справжніх та остепнених лук та лучних степів Південнопольсько-Західноподільської підпровінції широколистяних лісів, лук, лучних степів та евтрофних боліт Центральноєвропейської провінції широколистяних лісів.

Гриби у житті лісових екосистем відіграють дуже різноманітну та важливу біологічну роль. Частина із них, головним чином шапкові, утворюють на корінні дерев та кущів мікоризу, чим сприяють їх живленню. Деякі шапкові та багато

мікроскопічних видів грибів разом із бактеріями й іншими мікроорганізмами розкладають органічні рештки, прискорюючи малий кругообіг речовин у природі. Інші види, оселяючись на гілках дерев, які відстали у рості, прискорюють їх відмирання, виконуючи корисну роль очищення стовбурів від сучків. Однак значна кількість паразитичних видів грибів викликає захворювання хвої, листків, гілок, стовбурів, коренів, що часто призводить до надмірного зрідження лісу, чи навіть його загибелі [3].

Відомості про перші мікологічні збори із околиць Кам'янця-Подільського датуються ще серединою XIX ст. Зокрема, у роботі Густава Бельке (Belke, 1858) для цієї території наведено 21 вид грибів із різних таксономічних груп. Переважно це широко розповсюджені види вищих базидіоміцетів та макроскопічних аскоміцет [6].

На основі аналізу літературних джерел [2, 4, 5], проведених протягом 2014–2016 рр. власних досліджень природних та штучних лісових фітоценозів Кам'янецького Придністров'я нами було складено конспект представників *Mycophyta*, поширених у районі дослідження, а також проведено аналіз їх екологічної та трофічної структур. Визначення видового складу грибів проводили з використанням посібника «Визначник грибів України / [С. Ф. Морочковський, Г. Г. Радзівський, М. Я. Зерова, І. О. Дудка та ін.]. – К. : Наукова думка, 1971. – 694 с.».

Встановлено, що у лісових екосистемах та штучних лісових насадженнях Кам'янецького Придністров'я поширені 60 видів грибів, котрі належать до 4 відділів: Оомікотові (*Oomycota*), Аскомікотові (*Ascomycota*), Базидіомікотові (*Basidiomycota*) та несистематизованої групи Анаморфних грибів (*Deuteromycetes*); 6 класів: Ооміцети (*Oomycetes*), Еуаскоміцети (*Euascmycetes*), Локулоаскоміцети або Дотідеомицети (*Loculoascomycetes*), Базидіоміцети (*Basidiomycetes*), Теліоміцети (*Teliomycetes*) та Гіфоміцети (*Hyphomycetes*); 12 порядків: Пероноспоріві (*Peronosporales*), Діапортові (*Diaporthales*), Дотідеальні (*Dothideales*), Агарикові (*Agaricales*), Аурикулярні (*Auriculariales*), Лисичкові (*Cantharellales*), Фістулінальні (*Fistulinales*), Гіменохетові (*Hymenochaetales*), Поліпорові або

Трутовикові (*Polyporales*), Сироїжкові (*Russulales*), Іржасті (*Uredinales*) та Гіфоміцетові (*Hyphomycetales*).

Гриби лісових екосистем Кам'янецького Придністров'я належать до наступних трофічних груп: біотрофи (перебувають у тісному контакті з живителем, який є субстратом, або весь життєвий цикл, або більшу його частину; належать і паразитичні види, і види, що ведуть ендоситний спосіб життя і утворюють плодові тіла вже після загибелі хазяїна), гемібіотрофи (види грибів зі змішаним типом живлення) та сапротрофи (використовують як джерело їжі мертву органічну речовину, за рахунок якої здійснюються всі їх процеси життєдіяльності) [1].

До групи біотрофів належать такі 11 видів (18,3 % загальної кількості): *Phellinus ribis*, *Pycnoporus cinnabarinus*, *Schizophyllum alneum*, *Irpex lacteus*, *Fomes fomentarius*, *Hirschpor fusco-violaceus*, *Peronospora sordida*, *Phragmidium mucronatum*, *Phragmidium calcitrapae*, *Phragmidium rubefaciens*, *Hydnum caput-medusae*. Усі вони презентують екологічну групу так званих облігатних паразитів.

Гемібіотрофи представлені 20 видами (33,3 %): *Puccinia arenariae*, *Puccinia calcitrapae*, *Puccinia graminis*, *Puccinia iridis*, *Puccinia malvacearum*, *Tranzschelia pruni-spinosae*, *Diaporthe carpini*, *Melogramma campylosporium*, *Anthostoma decipiens*, *Leptosphaeria cephalaria-uralensis*, *Leptosphaeria ogilviensis*, *Mycosphaerella hedericola*, *Mycospfiaerella punctiformis*, *Ganoderma lucidum*, *Daedalea betulina*, *Daedalea quercina*, *Fistulina hepatica*, *Pleurotus ostreatu*, *Trametes hirsuta* та *Tubercularia vulgaris*. Серед них виділяємо екологічні групи ксилофілів – 11 видів та філофілів – 9 видів.

Найбільш чисельно у трофічній структурі *Mycophyta* лісових екосистем Кам'янецького Придністров'я представлена група сапротрофів (29 видів, 48,4 %), зокрема: *Macrolepiota rhacodes*, *Phellinus ferruginosus*, *Phellinus pomaceus*, *Bjerkandera adusta*, *Cerrena unicolor*, *Lentinus lepideus*, *Trametes hirsuta*, *Schizophyllum commune*, *Flammulina velutipes*, *Fomitopsis pinicola*, *Daedalea gibbosa*, *Ganoderma applanatum*, *Hypholoma fascicular*, *Agaricus arvensis*, *Amanita phalloides*, *Amanita rubescens*, *Clitocybe geotrop*, *Xerula radicata*, *Cortinanus collinitus*, *Cortinanus fulgens*,

Hebeloma crustuliniforme, Rozites caperatus, Leccinum scabrum, Hydnum repandum, Lactarius fexuosus, Lactarius pallidus, Boletus edulis, Lactarius resimus та Boletus scaber. Серед них виділяємо екологічну групу ксилофілів – 11 видів, гербофілів – 6, підстилкових сапрофітів – 7 та гумусових сапрофітів – 5 видів.

Отже, видове різноманіття грибів лісових екосистем Кам'янецького Придністров'я нараховує 60 видів, які представлені трьома трофічними та сімома екологічними групами. У широколистяних лісах переважають представники таких трофічних груп, як сапротрофи та гемібіотрофи й екологічних груп ксилофілів і філофілів. Натомість, у штучних лісових насадженнях на досліджуваній території домінують сапротрофи та біотрофи, а серед екологічних груп представники ксилофілів та облигатних паразитів.

Література

1. *Ботаніка. Водорості та гриби* / [І. Ю. Костіков, В. В. Джаган, Е.М. Демченко та ін.]. — К. : Арістей, 2006. — С. 93—115.
2. *Вассер С. П. Съедобные и ядовитые грибы Карпат* / С. П. Вассер. — Ужгород, 1990. — С. 63—84.
3. *Гриби заповідників та національних природних парків Лівобережної України* / [І. О. Дудка, В. П. Гелюта, Т. В. Андріанова та ін.]. — К. : Арістей, 2009. — № 1. — С. 236—265.
4. *Ісаєва О. В. Грибні хвороби деревних та чагарникових лісових порід Середньої Наддністрянщини* / О. В. Ісаєва // Ботан. журн. — АН УРСР.: 1952. — № 2. — С. 36—43.
5. *Кагало О. О. Біорізноманіття Кам'янця-Подільського* / О. О. Кагало, М. В. Шевера, А. А. Леванець. — Львів: Ліга-Прес, 2004. — С. 24—45.
6. *Belke G. Krótki rys historyi naturalnej Kamieńca Podolskiego. Biblioteka Warszawska* / G. Belke. — W.:1858. — № 2. — S. 539—563.